८९

उशना काव्यः।पवमानः सोमः। त्रिष्टुप्

प्रो स्य वह्निः पथ्याभिरस्यान्दिवो न वृष्टिः पवमानो अक्षाः।

सहस्रधारो असदन्न्यस्मे मातुरुपस्थे वन आ च सोमः॥ ९.०८९.०१

स्यः- सः। वह्निः- वाहकः। पथ्याभिः- शोभनमार्गैः। प्र- प्रकर्षेण। अस्यान्- स्यन्दते। दिवो न वृष्टिः- दिव्यवृष्टिरिव। पवमानः- पुनानः। अक्षाः- क्षरति। अस्मे- अस्मदर्थम्। मातुरुपस्थे- अखण्डप्रकृतौ। वने- वननीये हृदये। सोमः- रसः। आ- आभिमुख्येन। नि असदत्- निषीदति ॥१॥

राजा सिन्धूनामवसिष्ट वास ऋतस्य नावमारुहद्रजिष्ठाम्।

अप्सु द्रप्सो वावृधे श्येनजूतो दुह ईं पिता दुह ईं पितुर्जाम्॥ ९.०८९.०२

सिन्धूनाम्- अपां मूलशक्तिधाराणाम्। राजा- रञ्जकः। वासः- चिद्रश्मिभिः। अवसिष्ट- स्वात्मानं मण्डयति। रजिष्ठाम्- ऋजुतराम्। ऋतस्य नावम्- प्रकृतिनियत्याख्यनौकाम्। आरुहत्- आरूढवान्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु। द्रप्सः- वेगी। वावृधे- ववृधे। श्येनजूतः- श्येनाहृतः। श्येनो मुमुक्षाप्रतीकभूतः। पितुर्जां- दिवि जातम्। ईम्- एनं रसम्। पिता- अस्य जनकस्थानीय उपासकः। दुहे- दोग्धि ॥२॥

सिंहं नसन्त मध्वो अयासं हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम्।

शूरो युत्सु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षसा परि पात्युक्षा॥ ९.०८९.०३

हरिम्- आकर्षकम्। अरुषम्- रोचमानम्। अस्य- एतस्य। दिवः- नभसश्चित्ताकाशस्य। पतिम्- पालकम्। मध्वः- माधुर्यस्य। अयासम्- प्रेरकम्। सिंहम्। नसन्त- भावनानि व्याप्नुवन्ति। शूरः- समर्थः। युत्सु- वृत्रैर्जनितयुद्धेषु। प्रथमः- मुख्यः। गाः- विद्याः। पृच्छते- जिज्ञासते। उक्षा- सेक्ता। अस्य- एतस्य परमेश्वरस्य। चक्षसा- दर्शनेन। परि पाति- गाः परिपालयति ॥३॥

मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋष्वम्।

स्वसार ईं जामयो मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति॥ ९.०८९.०४

मधुपृष्ठम्- अतिशयेन मधुरम्। घोरम्- वृत्राणां भयङ्करम्। अयासम्- गन्तारम्। अश्वम्- तुरगभूतम्। ऋष्वम्- दर्शनमयम्। उरुचक्रे- विस्तृतं चक्रे। रथे- वाहने रथप्रतीकरंहण इति भावः। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। युञ्जन्ति- योजयन्ति। सनाभयः- चित्तबन्धनसहिताः। स्वसारः- स्वतः सरणशीलाः। जामयः- बन्धुभूता आपो मूलशक्तिधाराः। ईम्- एनं रसम्। मर्जयन्ति- शोधयन्ति। वाजिनम्- अश्वभूतम्। ऊर्जयन्ति- शक्तिमन्तं कुर्वन्ति ॥४॥

चतस्र ईं घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निषत्ताः।

ता ईमर्षन्ति नमसा पुनानास्ता ईं विश्वतः परि षन्ति पूर्वीः॥ ९.०८९.०५

चतस्रः- भूर्भुवःसुवर्महर्लोकगा अन्नप्राणमनोविज्ञानगाः। घृतदुहः- दीप्तिदोग्ध्र्यो गावः। समाने। धरुणे- धर्मे। अन्तः। निषत्तः- निषण्णाः। ईम्- एनम्। सचन्ते- सेवन्ते। ताः- गावश्चिद्रश्मयः। ईम्- एनम्। नमसा- वन्दनेन। पुनानाः- शोधकाः। अर्षन्ति- अभिसरन्ति। ईम्- एनं रसम्। विश्वतः- सर्वतः। पूर्वीः- सनातनीर्गावः। परि- परितः। सन्ति- भवन्ति ॥५॥

विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य।

असत्त उत्सो गृणते नियुत्वान्मध्वो अंशुः पवत इन्द्रियाय॥ ९.०८९.०६

दिवः- नभसश्चित्ताकाशस्य वा। विष्टम्भः- स्तम्भकः। पृथिव्याः- भूम्याः शरीरस्य वा। धरुणः- धारकः। अस्य- एतस्य रसाधिदैवतस्य। हस्ते। विश्वाः क्षितयः- सर्वाः साधनभूमिकाः सन्ति। गृणते- स्तुवते। ते- तुभ्यम्। नियुत्वान्- नियतः। उत्सः- रसः। असत्- भवतु। इन्द्रियाय- चित्तवृत्तीशनाय। मध्वः अंशुः- अध्यात्मरसः। पवते- क्षरति ॥६॥

वन्वन्नवातो अभि देववीतिमिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व।

शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥ ९.०८९.०७

देववीतिम्- देवानुभूतिम्। वन्वन्- संभजन्। वृत्रहा- आवरणबाधकः सन्। सोम- रस। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। अवातः- असाधारणप्राणातीतः सन्। अभि पवस्व- अभितः क्षर। शग्धि- शक्तिमानसि। महः- महानसि। पुरुश्चन्द्रस्य- बह्वाह्लादकस्य। सुवीर्यस्य- शोभनपौरुषस्य। रायः- दानयोग्यधनस्य। पतयः- पालकाः। स्याम- भवेम ॥७॥